

О. И. Завалий, соискатель
Институт философии имени Г. С. Сковороды, Киев, Украина

ОСОБЕННОСТИ КОНСТРУКЦИИ НЕБЕЛИВСКОГО ХРАМА: МОНУМЕНТАЛЬНЫЕ ЭЛЕМЕНТЫ, УСТРОЙСТВО И ИХ РИТУАЛЬНО-РЕЛИГИОЗНЫЙ СМЫСЛ

Внимание сосредоточено на культовом сооружении энеолитического мира, которое открыли в 2012 г. возле с. Небеливка Новоархангельского района Кировоградской обл. Сегодня это признанный Храм трипольской цивилизации. По результатам раскопок восстановлены главные особенности конструкции и планировки здания. В ходе исследования было выявлено, что подготовка, технология и последовательность построения сакрального сооружения могло иметь особый космогонический статус. Также определено, что конструкция имела археоастрономическую интерпретацию. Особенности конструкции Небеливского Храма проявили его ритуальные возможности, а внутреннее устройство ритуального зала, вероятно, было удобным для функционирования главного храмового символа. Отмечается, что главные особенности конструкции Небеливского Храма повторяются в изобразительном искусстве Кукутень-Трипольской группы.

Выявлены следующие основные особенности конструкции и планировки сооружения: 1. Внешний двор. 2. Святилище перед входом в ритуальный зал. 3. Главный ритуальный зал с круговым балконом по периметру второго этажа. Установлено, что главный ритуальный зал Храма имел конструкцию с частично открытой крышей или конструкцию, которая обеспечивала открытие части крыши во время проведения ритуалов. Одной из главных особенностей конструкции Храма также стал "солнечный коридор" с восточной стороны здания, который обеспечивал световой проход солнечной энергии в дни годовых равноденствий. Весь ансамбль сооружения дополнялся символическим изображением бычьих рогов, что является характерным элементом конструкций Трипольских Храмов.

Главной целью было осмысление проблемы происхождения и сакрального предназначения Небеливского Храма. Исследуются такие факторы, как место, положение и конструкция сооружения. С этим Трипольская святыня приобретает значение памятника национального зодчества и выходит на арену мировой культуры под символом космогонической религии (по В. Н. Топорову).

Впервые в религиозной мысли освещаются особенности конструкции Небеливского Храма трипольской цивилизации. Также впервые раскрываются ключевые вопросы, связанные с храмовой ритуальной практикой трипольского этноса.

Ключевые слова: Храм, святилище, храмостроение, Небеливский Храм, энеолит, трипольская цивилизация, религия трипольцев.

Oleksandr Zavalii, Doctoral Candidate
G. Skovoroda Institute of Philosophy National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

FEATURES OF THE CONSTRUCTION OF THE NEBELIVKA TEMPLE: MONUMENTAL ELEMENTS, STRUCTURE AND THEIR RITUAL AND RELIGIOUS MEANING

In this article, we will focus on the cult building of the Eneolithic world, which was opened in 2012 near the village Nebelivka, Novoarkhangel'sk district, Kirovohrad region. Today it is a recognized Temple of Trypillia civilization. Based on the results of excavations, the main features of the structure and layout of the building were restored. In the course of the study, it was analyzed that the preparation, technology and sequence of the construction of the sacred structure could have a special cosmogonic status. It is also determined that the construction had an archaeoastronomic interpretation. The design features of the Nebelivka Temple revealed its ritual capabilities, and the internal structure of the ritual hall was probably adjusted to the functioning of the main temple symbol. It is noted that the main features of the design of the Nebeliv Temple are repeated in the visual arts of the Cucuteni-Trypillia group.

The following main features of construction and planning of the building have been restored: 1. Outdoor yard; 2. Sanctuary before the entrance to the ritual hall; 3. The main ritual hall with a circular balcony around the perimeter of the second floor. It was established that the main ritual hall of the Temple had a structure with a partially open roof or a structure that provided the opening of part of the roof during the rituals. One of the main design features of the Temple was also the "solar corridor" on the east side of the building, which provided the light passage of solar energy on the days of the annual equinoxes. The whole ensemble of the building was complemented by a symbolic image of bull horns, which is a stable element of the structures of the Trypillia Temples.

The main purpose of the article is to comprehend the problem of the origin and sacred purpose of the Nebelivka Temple. Factors such as location, position and structure of the structure are investigated. With this, the Trypillia shrine acquires the significance of a monument of national architecture and enters the arena of world culture under the symbol of cosmological religion (for Toporov V. N.).

For the first time in religious studies, the features of the construction of the Nebelivka Temple of the Trypillia civilization are highlighted. Also, for the first time, key issues related to the temple ritual practice of the Trypillia ethnic group are revealed.

Keywords: Temple, sanctuary, temple building, Nebelivka Temple, Eneolithic, Trypillia civilization, religion of Trypillia.

УДК 271.2 (477)
DOI: 10.17721/sophia.2021.17.2

А. Р. Кобетяк, канд. філос. наук, докторант
Державний університет "Житомирська політехніка", Житомир, Україна
ORCID: 0000-0001-6899-0571
e-mail: kobetiak@meta.ua

АЛГОРИТМ ПРОГОЛОШЕННЯ АВТОКЕФАЛІЇ В КОНТЕКСТІ БОРОТЬБИ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ

Проаналізовано процес системотворення структури Вселенського православ'я на сучасному етапі. Доведено, що низка національних церков, наприклад Чорногорії, Македонії та Білорусі, тривалий час відстоюють власну церковну незалежність. Однак через зовнішній політично-церковний тиск та відсутність алгоритму процесу автокефалізації вони не можуть набути самостійного статусу. Виявлено, що такі "дочірні" церкви, як Македонська та Українська значно старші за власні кіріархальні патріархати (Сербський та Московський). Доведено, що лише автокефальний лад є єдиним прийнятним варіантом існування Вселенського православ'я. Тому боротьба низки національних церков за незалежність та визнання є справедливою.

Ключові слова: православна церква, собор, автокефалія, діаспора, паралельні юрисдикції, патріарх, церковна незалежність.

Процес автокефалізації та становлення чіткої системи Вселенської православної церкви – явище динамічне. Сьогодні констатуємо його незавершеність. Теоретично він і не може бути донаним, адже політичні та геополітичні трансформації так чи так призводять і до змін церковних кордонів, звуження/розширення "канонічної території", реструктуризації сфер церковного впливу. Розпад імперій у кінці ХХ ст., який призвів до

унезалеженню нових національних держав, спонукав їхніх жителів законно ставити питання про власну церковну незалежність. Крім того, окремі церкви, наприклад Македонська та Українська, мають значну історію та надбаня. Крім того, ситуація складається так, що Українська церква значно старша за Московський патріархат, до якого належить, відповідно, Македонська, і має тривалішу ієрархічну гілку, ніж кіріархальний Серб-

ський патріархат. Через політичні обставини минулих століть, а головне – через втрату державності ці та деякі інші церкви втратили або так і не здобули автокефального статусу.

Такий канонічний колапс устрою Вселенської церкви штовхає сучасних дослідників до глибинних наукових розвідок канонічного та історично-традиційного укладу життя та структури Вселенського православ'я. Постанови Вселенських соборів не містять конкретних вказівок щодо механізму формування нової автокефальної церкви. За своїм внутрішнім укладом – православ'я – релігія консервативна та традиціоналістична (велика увага приділена традиції та переданню). Період розквіту християнства припав на епоху існування великої Візантійської імперії, яка активно використовувала церкву як один із ключових інститутів суспільного життя та ключових моментів легітимізації та обожнення влади. Тому в період Соборів (усі проходили у Візантії і під головуванням імператорів) питання про нові автокефальні церкви теоретично не могло постати. Відтак, згадки про це відсутні у канонах та правилах церкви.

Автокефальна тематика значно активізувалась після Великого Всеправославного собору на Криті в 2016 р., який відбувся не в повному обсязі. Одним із ключових питань, яке так і не вдалося ратифікувати на передсоборних нарадах, було обговорення та ухвалення документа "Автокефалія та способи її проголошення". Ключові позиції двох найпотужніших церков – Вселенської та Московської – не вдалося узгодити. Відтоді загальна криза православної церкви стала очевидною та значно поглибилась.

Наступним важливим поштовхом для активного наукового та світського зацікавлення проблемою автокефалії було надання Томосу для Української церкви. Відсутність єдиновживаного механізму та наявність кількох історичних прецедентів сприяли одноосібному прийняттю такого рішення з боку Фанару. Поступово прогресивні Помісні церкви (Олександрійська, Елладська, Кіпрська) визнали легітимність такого рішення патріарха Варфоломія та розпочали молитовне поминання Предстоятеля Православної церкви України. Водночас Російська православна церква та її союзники (Сербська ПЦ, Болгарська ПЦ, ПЦ Чехії і Словаччини) на Вселенському рівні максимально блокують визнання ПЦУ. РПЦ та СПЦ навіть розірвали молитовне єднання з церквами, які вже визнали Українську церкву. Велика загальноцерковна криза поглибилась.

Найважливіше, що таке визнання нової автокефальної церкви (Української) спричинило новий прецедент. Провідні богослови та ієрархи світу активно звертаються до цієї проблематики. Одні, наприклад К. Ветошніков, Д. Горевой, В. Єленський, о. Кирило Говорун, митрополит Пантелеймон (Родопулос), О. Саган, Л. Филипович, відстоюють законність та правильність рішення Вселенської кафедри про надання автокефалії Українській церкві саме таким способом. Очевидно, що і сам патріарх Варфоломії активно відстоює та пояснює власні дії. Однією з ключових проблем він називає необхідність об'єднання православних в Україні. Українська церква древня, отже, має всі історичні позиви для автокефального статусу. Зокрема, в одному із інтерв'ю лідер Фанару заявив: "коли наш брат вважається схизматиком або еретиком, а надто, коли цілий народ, мільйони людей перебувають поза канонічною Церквою під приводом розколу – тоді ми покликані негайно, без зволікань, до духовної та апостольської пильності, оскільки коли терпить один член, то всі члени з ним терплять" [1].

З'явилися роботи, у яких розглядається питання проголошення незалежності, наприклад, Білоруської ПЦ. Зокрема, це стосується аналітичних статей архімандрита Кирила (Говоруна) і Тетяни Деркач, у яких ідеться про ставлення Білоруської православної церкви до акцій протесту та навколо виборчої тематики.

Інші, наприклад В. Бурега, митрополит Іларіон (Алфеев), спочилий Іриней, сербський патріарх, професор С. Бортнік, активно заперечують можливість реалізації автокефального статусу за таким механізмом. Наголошують на необхідності узгодження таких складних питань за соборним принципом на Вселенському рівні. Тобто подібне питання має вирішити Собор або хоча б Синаксис – нарада Предстоятелів.

Доктор церковної історії Костянтин Скурат також виступив з критикою претензій Константинопольського патріархату на особливу роль в управлінні діаспорою. Аналізуючи книгу ієрарха Константинопольської церкви митрополита Сардійського Максима, К. Скурат полемізує з автором щодо першості патріарха Константинополя в управлінні діаспорою. Зокрема, російський церковний історик вважав, що "першість честі" не давали Константинопольському патріарху прерогативу влади та повноважень як вселенського арбітра [15, с. 48].

Аналогічної позиції дотримуються представники древньої Антиохійської церкви. Зокрема, першоієрарх Антиохійської ПЦ у Північній Америці Филип (Саліба) вважає, що вже згадане 28-ме правило Четвертого собору було зумовлено політичними та релігійними обставинами того періоду. Константинополь як столична кафедра, безумовно, мав неабиякий вплив на загальну церковну політику. Після падіння Константинополя та всієї імперії Фанар не може мати претензій на лідерство в церковній сфері. Митрополит солідарний із позицією Руської церкви, що Константинополь було наділено повноваженнями лише в кількох "варварських" областях, а не в усьому світі. Владика пропонує адміністративне об'єднання представників усіх діаспорних церков у єдину незалежну Помісну церкву. Існування паралельних юрисдикцій неприпустиме, оскільки порушує апостольське передання та правила соборів. Проблема діаспори складна і потребує соборного розв'язання. Проте, поки Вселенський престол буде апелювати до історичної першості, яка сьогодні вже давно минула і є неактуальною у сучасних геополітичних та релігійних умовах, це буде зробити неможливо [22].

Зрештою, автокефальний устрій існування Вселенської церкви остаточно не був зафіксований у період Вселенських соборів. Низка канонів, присвячених цій тематиці, лише констатують наявність п'яти давніх кафедр, яким надають патріаршого статусу. Церкви, які теоретично могли з'явитися за межами Візантійсько-Римської імперії, як сказано в канонах, на "варварських землях", мали б перспективу отримати автокефальний статус. Проте, як його набути, ніхто не регламентував за відсутністю реальної потреби.

Отже, огляд авторського матеріалу з досліджуваної теми доволі широкий, однак – суперечливий. Представники різних Помісних церков спираються на різні традиції та прецеденти та двояко трактують правила та канони. Крім того, у конфесійно орієнтованих працях немає академічного підходу, покликаного забезпечити об'єктивність, якої не вистачає світовим ієрархам. Тому необхідно активізувати наукові розвідки питання набуття Помісною церквою незалежного статусу. Як уже зазначалось, окремі церкви налічують тисячолітню історію існування і мають ледь не апостольське походження. Наприклад, церква Македонії вже неодноразово набувала автокефального статусу в межах Тирновсько-

го патріархату та Охридської архієпископії, однак давно втратила незалежність через утрату політичної незалежності. Зміна державних кордонів призвела до реструктуризації церковного адміністрування.

З огляду на це, а також на тривалу боротьбу кількох сучасних національних церков, необхідно напрацювати сучасну модель, в основу якої буде закладено чіткий механізм проголошення та загального визнання нової Помісної церкви. Тому мета дослідження полягає у здійсненні філософсько-релігієзнавчого аналізу проблеми напрацювання необхідного алгоритму проголошення автокефалії в умовах боротьби низки сучасних національних церков за визнання та церковну незалежність.

Починаючи з 1991 р., одна з ліній ескалації конфліктності у вітчизняному суспільстві проходила по лінії внутрішньоправославної боротьби. За останні тридцять років тенденція не зникла і навіть не зменшила рівень напруги. Проте сьогодні вже очевидно, що українське церковне питання – це вже історія. Поступово ще кілька Помісних церков визнають ПЦУ як рівноправну церкву-сестру. Подібний шлях визнання пройшли кілька церков, зокрема Болгарська, яка тривалий час існувала як "самопроголошена". Сама РПЦ 140 р. перебувала без молитовного єднання з православним світом після самопроголошення автокефалії у 1448 р. Тому поступово українське церковне питання, принаймні на зовнішній арені, набуде остаточного оформлення. Більшість церков, через різні обставини, її визнають. Основна причина – незалежний український народ та незалежна держава, згідно з 34-м апостольським правилом та нормами життя та моралі, повинні мати власну незалежну церкву. Історія українського православ'я налічує вже понад тисячоліття. Це одна з найбільших церков світу за кількістю послідовників, священнослужителів, культових споруд, багато з яких є визначними пам'ятками та духовним надбанням. Інше питання, чи буде розв'язано проблему з православними церквами всередині в Україні. Об'єднавчий собор 2018 р. так і не об'єднав розділені гілки українського православ'я. Від УПЦ МП в Соборі взяли участь лише два ієрарха. Очільник УПЦ КП патріарх Філарет уже після об'єднання заявив про "обман" з боку президента Порошенка та митрополита Епіфанія, потім вимагав повторного, "справжнього" Томосу від Константинополя і зрештою заявив про вихід із ПЦУ та відновлення діяльності УПЦ КП (за його словами організація не припиняла діяльності). Старий новий патріарх навіть намагався організувати власний собор та рукопоклад кількох нових єпископів [17].

Теоретично можемо прогнозувати, що подальше визнання Помісними церквами новоутвореної Православної церкви України призведе до утвердження паралельних юрисдикцій. Сформується ситуація, аналогічна Естонії, де паралельно діють два взаємовизнані канонічні патріархати. Ця ситуація вже давно не нова в сучасному витку становлення Вселенської церкви. Велике Всеправославне зібрання, яке відбулося на Криті у 2016 р. не вирішило остаточно питання юрисдикції православної діаспори. Попри прийнятий документ "Православна діаспора", проблема діаспори залишається актуальною, оскільки прямо порушує низку канонів, основним із яких є наявність кількох ієрархів з однаковими титулами на одній території. Колегіальний дорадчий орган, який пропонує створити Критський собор, жодним чином не вирішить канонічних колізій [9, с. 61–70]. Отже, проблема юрисдикційного оформлення наявності "паралельних юрисдикцій" залишається відкритою, тому потребує подальших наукових розвідок.

Теоретично можна очікувати кількох основних результатів від такого розвитку подій. Серед них є кілька

негативних, проте інші дають надію на поступальний розвиток не лише церковної сфери, а й українського суспільства загалом. Негативними результатами можна вважати те, що, по-перше, це прямо порушує канонічні постанови древньої церкви, однак, навіть Собор на Криті наразі не запропонував чіткого механізму вирішення ситуації. Ієрархи лише констатували, що сьогодні це – об'єктивний виклик сучасності. По-друге, продовжиться боротьба за культові споруди. Московський патріархат категорично заперечує можливість почергових богослужінь. Особливо ситуація загостриться в селі, де одна культова споруда, а діє дві визнані паралельні конфесії, часто з однаковою назвою. Третє, наявність двох церков може породити нездорове суперництво та ворожнечу, яка принесе розбрат та додаткові конфліктогенні ризики [20, р. 87].

Позитивними варто наступні фактори. По-перше, повинна утворитись здорова конкуренція, яка за аналогом ринку буде підштовхувати до покращення церковної ситуації (більш моральний спосіб життя духовенства, утворення недільних шкіл, відмова від симонії, зверненість до потреб парафіян і подібне). По-друге, в Україні більше немає розколу. Мільйони громадян існували поза світовим православ'ям. Люди молились, відвідували храми, однак не отримували церковної законної благодаті. Наразі діє дві канонічні церкви, які можуть налагоджувати партнерські стосунки. По-третє, повинні припинитись взаємні звинувачення на зразок "москалі" або "розкольники". Кожен може обрати собі зручну парафію душевно ближчої церковної інституції. Останнє, є теоретичний потенціал примирення Одна річ – вести діалог із "невизнаними", відразу відчувається зверхність. А тепер може відбутися конструктивний діалог рівних релігійних організацій. У найближчому майбутньому внутрішньоправославне протистояння в Україні триватиме через гостроту конфліктної ситуації і неготовність до діалогу цих церков. Проте в довгостроковій перспективі усамостійнення Української Православної Церкви Московського Патріархату, із розвитком Православної Церкви України, а також зміною поколінь духовенства і вірян цих церков співробітництво і, як наслідок, примирення між ними неминучі [19, р. 26].

Значною мірою ситуація з проголошенням низки автокефалій буде залежати від великої церковної політики та геополітичних факторів загалом. Церква завжди залежала від державної політики, тому питання унезалежнення і Македонської, і Чорногорської, і Білоруської православних церков буде корелюватись залежно від політичних трансформацій. Останні роки політична зацікавленість церковним фактором лише зростає. Свідченням цього є активна участь Президента України П. Порошенка в наданні Томосу для ПЦУ, участь Прем'єра Македонії Зорана Заєва у діалозі з патріархом Варфоломієм, а також активне втручання О. Лукашенка в церковні справи.

Для прикладу варто навести такий факт. У щорічному виданні Вселенського патріархату за 2019 р., згідно з переліком ієрархії всіх наявних диптихціальних православних церков, "Митрополит Київський і всієї України" Онуфрій (Березовський) уже не згаданий з таким титулом, тобто погляду Фанару перестав бути Предстоятелем УПЦ. Весь єпископат УПЦ МП наведений із прив'язкою до місцеперебування. Наприклад, "Антоній, митрополит у Києві". Це вказує на відсутність духовної влади над певною церковною територією. Відсутність титулу позбавляє можливості священнодіяти на території іншої церкви. Адже згідно з позицією Константинополя в Україні є ПЦУ, а отже, за православними канонами, в одній єпархії може бути лише один єпископ.

Про це патріарх Варфоломій повідомив митрополита Онуфрія листом напередодні Об'єднаної собору. Очільник Фанару заявив, що цей титул буде присвоєно новообраному предстоятелю Української церкви [18]. Такі кардинальні дії та гучні заяви не будуть сприяти налагодженню втраченого міжцерковного діалогу. Одним із можливих варіантів є офіційне визнання паралельних юрисдикцій, як це вже практикується у низці країн, і зокрема у Західній Європі та Америці. Сьогодні, коли політичні амбіції та емоції занадто високі, церковним лідерам варто йти шляхом економії (церковне послаблення). Саме через таку напругу низка церков молитовно розділена, поступово сформувались два "ворожих" табори церков – прогрецький та промосковський. Саме боротьба за лідерство та першість у православному світі є основною проблемою ненадання незалежного статусу зазначеним національним церквам, адже надання Томосу будь-якій із них змінює "розподіл сил" на міжнародній арені.

Що стосується України, то вже можна констатувати, що формування паралельних юрисдикцій – процес тривалий. Поступово конституювання ПЦУ свідчить про вихід проукраїнського православ'я із московської культурно-цивілізаційної парадигми. Про це свідчать такі факти, як створення "10 тез для ПЦУ", ініціативи "Інституту церкви і суспільства" Київської православної богословської академії, Київського Богоявленського Ставропігійного Братства та інші громадські проекти [19, р. 21]. Сталий розвиток двох незалежних церков та їхня здорова конкуренція значною мірою залежить від державно-політичного чинника. Якщо політичні зловживання стосовно релігійної належності та самоідентифікації, особливо перед виборами, не зупиняться, то міжцерковний конфлікт лише набиратиме оберті.

За українським зразком активізували власну про автокефальну діяльність македонці, чорногорці, а після останніх виборів і білоруси. Наразі ці церкви існують у статусі позадиптихальних. Вони не мають загального визнання, проте тісно співпрацюють між собою, обмінюються візитами офіційних делегацій та молитовно згадують одна одну [14, с. 623]. Політична ситуація змушує ієрархів цих церков бути в певній опозиції до визнаних диптихальних інституцій. Їх виникнення пов'язане з розпадом імперій, наприклад Югославії, а також із прагненням окремих митрополій, наприклад Української, до історичної незалежності, яку було втрачено через втрату політичної самостійності. Зрештою, ситуація із визнанням окремих митрополій та національних церков лише в ХХ ст. кілька разів загрожувала розколом всередині вже визнаних інституцій. Наприклад, церква Болгарії близько десятиліття була розділена через проблему "очищення" від радянського нашарування та неоднозначність щодо автокефального статусу. Подібне спостерігалось і в Сербській, Грузинській та Румунській церквах, хоча вони й змогли уникнути офіційного розколу [14, с. 624].

Історія становлення системотворення Вселенського православ'я свідчать про тривалий та тернистий шлях абсолютної більшості наразі визнаних Помісних церков. Відразу були визнані та вважаються найавторитетнішими чотири древні східні патріархати, статус яких закріплено постановами Вселенських соборів. Усі інші, наприклад Сербська, Елладська, Румунська ПЦ, десятиліттями після самопроголошення вважались неканонічними. РПЦ взагалі від 1448 до 1589 року включно не мала спільної Євхаристії з православним світом. Отже, варто припустити, що невизнані національні церкви теоретично можуть йти шляхом самопроголошення, відбувати певний період ізоляції та очікувати майбут-

нього офіційного Томосу. Аналогічна ситуація відбувалась в Україні. Близько трьох десятиліть УАПЦ та УПЦ КП чекали визнання та спільної Євхаристії. Наразі відбувається процес поступового визнання новопроголошеної церкви світовим православ'ям.

Одним із вагомих кроків на шляху до визнання національних церков було неофіційне формування "паралельного диптиху". Автором ідеї є відомий у всьому православному світі патріарх Філарет (Денисенко). Невизнані церкви перебували у молитовній єдності (кінонії), що допомагало їм не бути абсолютно замкнутими та ізольованими. Це природна реакція та прагнення до визнання. Утворення такого диптиху і "співдружності" невизнаних церков призвело до Всецерковного обговорення проблеми в 2000 р. в Єрусалимі та в 2001 р. в Нікеї [13, с. 3].

Перейдемо до більш детального аналізу ситуації, яка склалась із визнанням наявних національних церков. Першою доречно розглянути церкву Білорусі, про яку активно заговорили після останніх президентських виборів та резонансної хвилі громадських протестів. Очільник найбільшої релігійної організації Білорусі – Білоруської православної церкви, яка перебуває в юрисдикції Московського патріархату, намагався критикувати владу за насильство до протестувальників. Тому, ієрархія РПЦ вирішила замінити митрополита Павла на нового екзарха Веніаміна, який виявив лояльне ставлення до подій, що розгорталися, та відразу привітав О. Лукашенка з перемогою [21, р. 29].

Загалом варто зауважити "подвійну лояльність" Білоруського екзархату. З одного боку, ця релігійна структура, будучи частиною РПЦ, виявляє лояльність до нинішньої російської влади, яка тісно взаємодіє з цією церквою. Показово, що перші два білоруські екзархи, призначені Синодом Російської православної церкви, Філарет та Павло – етнічні росіяни. Призначення 25 грудня 2013 р. Павла митрополитом Мінським і Слуцьким і, відповідно, патріаршим екзархом всієї Білорусі викликало негативну реакцію в середовищі громадських активістів, адже цей ієрарх не мав білоруського громадянства та не знав білоруської мови. Він відверто виступав проти можливості проголошення національної Білоруської автокефальної церкви, вважаючи цю справу "спокусою диявола" [12]. Він був активним противником національного церковного руху та прихильником ідеї "руського мира".

Що стосується президента країни, то О. Лукашенко розглядав теоретичний варіант надання незалежного статусу Білоруській ПЦ. Варто навести один із епізодів, які свідчать про це. Зокрема, у жовтні 2010 р., під час свого візиту до Туреччини, О. Лукашенко зустрівся із Вселенським патріархом Варфоломієм у Стамбулі. У мас-медіа поширювалася інформація, ніби він обговорював із цим ієрархом питання надання автокефалії для Білоруської православної церкви [21, с. 32]. Щирість намірів бацьки достеменно невідома, можливо, це був своєрідний шантаж російського керівництва, з яким тоді в президента Білорусі виникли конфлікти. Мовляв, якщо не підете мені на поступки, то я ліквідую "вашу церкву" в Білорусі. Проте такий вагомий важіль, як незалежна церква, лише сприяє авторитету країни на міжнародній арені. Отже, питання про Помісну Білоруську наразі актуальне.

Звернувшись до канонічного розбору цієї проблеми, ми не зустрінемо церковно-законодавчих перепон. За прикладом України Вселенський патріарх може надати автокефалію Білоруському православ'ю. Крім того, морально і законодавчо це буде навіть легше оформити, адже в Білорусі немає "розкольників" та паралельних

юрисдикції. Є національна церква, яка прагне визнання, тому в разі підтримки з боку держави автокефальний статус БПЦ цілком реальний [4].

Вирішення цих питань очікуються в майбутньому, але для позитивного розв'язання проблеми необхідна активна зацікавленість державної влади та відкрита підтримка автокефалії з боку єпископату та священників, а це можливо лише після встановлення демократичного режиму. Ну, і вагомим важелем будуть дії Московського патріархату, який суто із принципу не відпускатиме Білорусь зі своєї "канонічної території", адже це порушить ідею "триєдиної Русі". Загалом, оцінюючи сьогоденні тенденції, з великою вірогідністю можна висловити припущення, що після перемоги демократії автокефальний статус буде розглядатися єпископатом, священиками та вірними як найбільш прийнятний для Білоруського Православ'я [4].

Іншою значною національною церквою, яка перебуває на порозі визнання, є православна церква Чорногорії. Чорногорці виступають проти сербської церкви та прагнуть до автокефалії. У грудні 2018 року Президент Чорногорії Мило Джуканович заявив про державний курс "на автокефалію" [2]. Аналогічні звернення лунали і в наступному році, а вже в грудні 2019 р. уряд проголосував за закон про націоналізацію всіх храмів, які було побудовано до 1918 року. Під дію закону потрапили близько 600 споруд. В країні спалахнули протести.

Очільник самоутвореної ЧПЦ митрополит Михайло очікує її офіційного визнання та сподівається на "український принцип". Причому ці події мають відбутися ще за його життя [16].

Водночас представник Сербської ПЦ митрополит Чорногорії Амфілохій, який спочив у 2020 р., був переконаний, що автокефалія Української церкви на статус церкви в Чорногорії не вплине. Він активно розкритикував рішення Вселенського Патріархату щодо автокефалії Православної Церкви України. Ієрарх стверджував, що Чорногорська Православна Церква "за самою природою немає ніякої церковності", адже на її керманіччя накладено анафему від Константинопольського патріарха, тому "немає в кого тепер йому шукати визнання" [16].

Припускаємо, що питання автокефального статусу балканських церков (Македонії та Чорногорії) постане в недалекому майбутньому. Крім того, Чорногорська ПЦ бажає лише відновити автокефалію, яку втратила, а не утворювати щось нове. Необхідно відновити історичну справедливість, яка похитнулася після входження Чорногорії до Королівства сербів, хорватів та словенців. Відповідно, і церковна ієрархія юрисдикційно перейшла під підпорядкування СПЦ.

Історично подібною є ситуація в іншій невизнаній балканській церкві, яка сьогодні як ніколи близька до автокефального статусу. На території сучасної Македонії православна церква існувала ще з кінця першого тисячоліття. Охрид (сучасна Північна Македонія) – древня церковна кафедра. Уже в X ст. він виходить зі складу Вселенського патріархату та стає центром автокефальної архієпископії. Згодом це – кафедра першої Болгарської патріархії. Важливо, що від цієї церкви у 1219 р. відокремлюється самостійна Печська автокефальна церква.

Це перша церква Сербів, тобто це материнська церква одночасно і для Сербів, і для Болгар. У роки Середньовіччя кафедра існувала у різних статусах, наприклад, як частина болгарської Тирновської патріархії. У 1767 р. її було скасовано указом султана Османської імперії і підпорядковано Константинополю [6].

У XX ст. цю церкву чекала низка переходів під юрисдикцію Болгарії та Сербії. У 1958 р. було відновлено давню Охридську архієпископію з юрисдикцією СПЦ в межах Республіки Македонія. Однак македонці прагнули повної незалежності, зокрема й для опіки власною діаспорою. Після офіційного звернення до ієрархії СПЦ у 1966 р., македонці отримали відмову. Тому в наступному році самостійно проголосили автокефальний статус, у якому наразі існують. Таким чином, понад півстоліття македонці перебувають у канонічній ізоляції та не мають церковного спілкування з іншими церквами.

Уже в XXI ст. македонці спробували вирішити питання виходу з ізоляції та отримати законну автокефалію через Болгарську ПЦ. Охрид визнає Болгарську церкву матір'ю, а та сприяє їх визнанню. Відбулась низка зустрічей на найвищому ієрархічному рівні, причому на "рівних умовах". Проте такий розвиток подій зачіпав інтереси Сербів, які відразу запротестували та Константинополя, який вважає, що є монополістом у питанні материнської церкви. Адже саме Фанар за останні три століття надав автокефалію балканським народам. Крім того, древня церква Еллади проти назви "Македонська ПЦ", адже греки пов'язують це із власною історією та великим полководцем [14, с. 741]. Важливо, що сьогодні діалог про надання автокефального статусу МПЦ не зупинено. Патріарх Варфоломій періодично зустрічається з ієрархами Сербської та Македонської ПЦ. Для македонців ідеальний варіант – це згода сербів на їх автокефалію, проте такий розвиток подій примарний. Проти цього виступає і РПЦ, адже тоді питання по Україні блокувати вже буде неможливо. Водночас відмова сербів дасть можливість вирішити це питання Вселенському патріарху в односторонньому порядку за українським сценарієм. Адже ця проблема існує вже близько 60-ти років.

Для новоутвореної ПЦУ надання Томосу для Македонців взаємозначно вигідно. По-перше, сама Македонська ПЦ взаємознає ПЦУ, що буде сприяти її становленню. По-друге, Болгарська церква також, найпевніше, визнає Українську церкву вже за аналогією із Македонією. Хоча ситуація не зовсім ідентична, бо в Македонії діє лише одна церква і немає розділення на різні юрисдикції. Тому в Україні питання автокефалії загострюється ще й проблемою винятковості однієї гілки православ'я перед іншою, що теоретично неприпустимо, бо заперечує саму ідею християнства.

Що стосується діяльності РПЦ на міжнародній арені в контексті надання незалежності Македонській ПЦ, то однозначно важко спрогнозувати. Москва однозначно прагне взаємодії з болгарами та хоче вирвати ініціативу в питаннях автокефалії та материнської церкви від Константинополя. Однак іти на відкритий конфлікт із Сербською ПЦ, яка є її найближчим союзником, напевно, не буде. Офіційний представник Московського патріархату священник Микола Балашов навіть заявив відносно Македонії, що в незалежній державі має бути незалежна церква [6]. Характерно, що до України в ним діаметрально протилежна позиція.

Отже, передумови для автокефалії у Македонії однозначно є. Варфоломій напевно буде намагатися ввійти в історію і надати черговий Томос для ще однієї національної церкви. Крім того, це суттєво ослабить Сербів, які є союзниками РПЦ. А ще – для цього є реальне підґрунтя, адже Томос для Сербської ПЦ надала саме Вселенська кафедра, причому в межах Королівства сербів, хорватів і словенців. Зміна політичних кордонів та розпад імперії закономірно мав би призвести і до націоналізації та автокефалізації церкви. Тут абсолютно чітко можна застосувати "український варіант" подій.

Важливо, що незалеженню церкви активно сприяють на найвищому державному рівні, про що свідчать заяви та зустрічі очільників країни Георге Іванова, Стево Пендаровські, Зорана Заєва і Олівера Спасовські (останні президенти та прем'єри Македонії). Крім того, у 2019 р. уперше разом з болгарською делегацією до Єрусалима за Благодатним вогнем поїхав єпископ Македонської церкви, яка наразі невизнана [10].

Варто згадати про ще одну невелику національну церкву, яка прагне визнання та незалежного статусу. Це територія Абхазії. Наразі це відносно спірна територія Московського та Грузинського патріархатів. Донедавна там служили клірики сусідньої Адигейської єпархії РПЦ. Проте вони були відсторонені від виконання пастирських обов'язків через автокефальні настрої для Абхазької ПЦ, яка має для цього теоретичні передумови. Варто зазначити, що певні періоди Грузинська держава була розділена на два царства. За цим розподілом слідувало і церковне розділення. Існували Мцхетський і Абхазький католікосати (патріархати). Історичний Абхазький церковний округ значно перевищував території сучасної Абхазії. Після завоювання Російською імперією обидва грузинські патріархати було реструктуровано в єдиний екзархат. Лише після 1917 р. грузини змогли відновити автокефалію. Наявність історичного прецеденту щодо автокефального статусу дає можливість для подальшої боротьби за церковну незалежність у XXI ст. Проте знову виникає проблема, до кого має звернутись Абхазька церква: до Вселенського патріарха чи до грузинського Католікоса, без згоди якого автокефалія напевно не буде повноцінною і загальновизнаною [5].

Як підсумок можемо зазначити, що сьогодні низка національних церков, особливо на Балканах, прагне визнання, апелюючи до древньої історії та втрати незалежного статусу. Їхні материнські церкви наразі однозначно заперечують можливість такого розвитку подій, що цілком очевидно, адже призведе до звуження їхньої "канонічної території" та втрати частини пастви. Тому перспективним здається розв'язання проблеми за "українським зразком" через Вселенського патріарха, який однозначно прагне ввійти в історію та ослабити цим позицію РПЦ. Виключно з канонічної точки зору це можливо, адже право на апеляцію до Вселенського патріарха є його законною прерогативою, що чітко зафіксовано 9-м правилом IV Вселенського собору [11, с. 56].

Вищезазначені події останніх років свідчать, що сучасний устрій Вселенської церкви має низку недоліків. Кожна із заснованих апостолами церковних областей самою своєю суттю була незалежною. З часом за зразком державно-адміністративного устрою церква напружувала власний поділ управління. Сьогодні Вселенська церква, будучи єдиною за своєю суттю, розділена на незалежні автокефальні церкви, кожна з яких є самоуправною та має чіткі межі юрисдикції.

Церковне життя – процес динамічний. Церква постійно рухається вперед та має реагувати на суспільні запити і проблеми. Очевидним порушенням канонічних правил є наявність двох юрисдикцій (двох канонічних єпископів) на одній території. Проте така ситуація наявна передусім у США та Канаді, де паралельно функціонує низка церков у діаспорі різних юрисдикцій. Аналогічна ситуація вже сформувалась в Україні, де одночасно діють дві значні церковні організації. Подібна ситуація потенційно може скластись і в Чорногорії, Македонії та Білорусі. Це виправдано часом та суспільним запитом населення різних країн.

Список використаної літератури

1. Варфоломій, патріарх. "Я – не "Східний Папа". Інтерв'ю із Константинопольським патріархом Варфоломієм [Електронний ресурс] // РІСУ, 28.02.2019. – Режим доступу : https://risu.ua/ya-ne-shidniy-papa_n96699.

2. Влада Чорногорії домагатиметься автокефалії для своєї православної церкви [Електронний ресурс] // Європейська правда. 28 грудня 2018 р. – Режим доступу : <https://www.eurointegration.com.ua/news/2018/12/23/7091015/>

3. Говорун К. Протести в Білорусі і Православна церковь / Архимандрит Кирилл Говорун (Сурій Novorun) [Електронний ресурс] // Public orthodoxy. – Режим доступу : <https://publicorthodoxy.org/ru/2020/08/20/7351/>.

4. Горбик С. Релігійне поле Білорусі: чому, що і як відбувається сьогодні [Електронний ресурс] / С. Горбик [Електронний ресурс] // Enigma, 10 вересня 2020. – Режим доступу : <https://enigma.ua/articles/religiynno-pole-bilorusi-chomu-shcho-i-yak-vidbuvaetsya-sbogodni>.

5. Горевой Д. Абхазия раздора: церковный конфликт между двумя патриархатами вышел на новый уровень / Д. Горевой [Электронный ресурс] // РІСУ, 22 ноября 2019. – Режим доступа : https://risu.org.ua/ru/index/monitoring/society_digest/77905.

6. Горевой Д. Македонська Церква на порозі автокефалії: Варфоломій прийняв апеляцію / Д. Горевой [Електронний ресурс] // LB.ua, 16 січня 2020. – Режим доступу : https://lb.ua/society/2020/01/16/447267_makedonskaya_tserkov_poroge.html

7. Горевой Д. Релігійна мапа Білорусі та церковно-конфесійна реакція на протести [Електронний ресурс] / Д. Горевой // РІСУ, 14.08.2020. – Режим доступу : https://risu.ua/religiynna-mapa-bilorusi-ta-cerkovno-konfesiynna-reakciya-na-protesti_n111146.

8. Деркач Т. Судьба резидента. Чем аукнется Белорусской церкви верность Лукашенко [Электронный ресурс] / Татьяна Деркач // "ДЕЛОВАЯ СТОЛИЦА", 30 августа 2020 г. – Режим доступа : https://credo.press/232755/?fbclid=IwAROXvBiHNQeGuY8132qxm4KuNKQEKgfkC_aVYEM6Da6Rkok7ZWeRLaviPri.

9. Документи Святого і Великого Собору Православної Церкви. Крит, 2016. – К. : ДУХ І ЛІТЕРА, 2016. – 112 с.

10. Єпископ невизнаної Македонської церкви поїде з делегацією БПЦ до Єрусалима за Благодатним вогнем [Електронний ресурс] // Cerkvarium, 05 квітня 2019 р. – Режим доступу : <https://cerkvarium.org/novyny/za-kordonom/episkop-neviznanoi-makedonskoji-tserkvi-pojidez-delegatsieyu-bpts-v-erusalim-za-blagodanim-voгnem>.

11. Книга правил Святых Апостол, Святых Соборов Вселенских и Поместных и Святых Отец. – М. : Изд-во святителя Льва, Папы Римского, 2010. – 447 с.

12. Митрополит Павел против создания национальной белорусской церкви, он сравнил эту идею с искушением дьявола [Электронный ресурс] // Наша Ніва, 03.01.2017. – Режим доступа : <https://nashaniva.by/?c=ar&i=183139&lang=ru>.

13. Послання Предстоятелів Православних Церков // Людина і світ. – 2001. – № 1. – С. 3–4.

14. Саган О. Вселенське православ'я: суть, історія, сучасний стан / О. Саган. – К. : Світ Знань, 2004. – 912 с.

15. Скурат К. Константинопольский патриархат и проблемы диаспоры / К. Скурат // Журнал Московской патриархии. – 1989. – № 10. – С. 45–49.

16. У Чорногорії подали заяву до прокуратури на сербського митрополита [Електронний ресурс] // Cerkvarium, 10 січня 2019. – Режим доступу : <https://cerkvarium.org/novyny/za-kordonom/u-chornogoriji-podalizayavu-do-prokuraturi-na-serbskogo-mitropolita.html>.

17. Філарет розповів про обман Епіфанія і Порошенка. 15 травня 2019 р. [Електронний ресурс] // Корреспондент.net, 15 травня 2019. – Режим доступу : <https://ua.korrespondent.net/ukraine/4096479-filaret-rozpoviv-pro-obman-epifaniia-i-poroshenka>.

18. Щорічне видання Вселенського патріархату не визнає титулів єпископів МП в Україні [Електронний ресурс] // Релігія в Україні, 28.01.2020. – Режим доступу : https://www.religion.in.ua/news/ukrainian_news/45729-shhorichne-vidannya-vselenського-patriarxatu-ne-viznae-tituliv-episkopiv-mp-v-ukrayini.html

19. Ishchuk N. Confrontation of Orthodox Churches in Modern Ukraine: Reasons, Trends and Prospects of Reconciliation / N. Ishchuk and O. Sagan // Occasional Papers on Religion in Eastern Europe. – Vol. 40, Iss. 3, Article 4. – P. 8–33.

20. Kobetiak A. Autocephalic system of the Ecumenic church and determination of orthodox diaspora status / A. Kobetiak // European philosophical and historical discourse. – Vol. 6, Issue 4. – Czech Republic, 2020. – P. 83–90.

21. Kraliuk P. Religious Organizations in Belarus during Protests against the Regime of Aleksandr Lukashenko / P. Kraliuk, Y. Plyska // Occasional Papers on Religion in Eastern Europe. – Vol. 40, Iss. 10, Article 3. – P. 26–46.

22. Philip (Saliba), metropolitan. Canon 28 of the 4th Ecumenical Council – Relevant Or Irrelevant Today? [Electronic resource] / Philip (Saliba) // Talk given at the Conference of the Fellowship of St. Alban and St. Sergius held at St. Vladimir's Seminary, June 4–8, 2008. – Mode of access : <https://www.aoiusa.org/met-philip-on-canon-28-and-orthodoxy-unity/>.

References

1. Varfolomiy, patriarch. "YA – ne "Skhidnyy Papa". Interv'yu iz Konstantynopol'skym patriarkhom Varfolomiyem (I am not the "Eastern Pope." Interview with Patriarch Bartholomew of Constantinople), RІSU, 28.02.2019, available at: https://risu.ua/ya-ne-shidniy-papa_n96699.

2. Vlada Chornohoriyi domahatymet'sya avtokefaliyi dlya svoeyei pravoslavnoyi tserkvy (Montenegrin authorities will seek autocephaly for their Orthodox Church). Evropejs'ka pravda. 28 grudnya 2018, available at: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2018/12/23/7091015/>

3. Hovorun K. *Protesty v Belarusy y Pravoslavna tserkov'* (Protests in Belarus and the Orthodox Church) *Rubric orthodoxy*, available at: <https://publicorthodoxy.org/ru/2020/08/20/7351/>.
4. Horbik S. *Relihiyne pole Bilorusi: chomu, shcho i yak vidbuvayet'sya s'ohodni* (The religious field of Belarus: why, what and how is happening today), available at: <https://enigma.ua/articles/religiynne-pole-bilorusi-chomu-shcho-i-yak-vidbuvaetsya-sbogodni>.
5. Horevoy D. *Abkhazyia razdora: tserkovnyy konflikt mezhu dvumya patriarkhatamy vyshel na novyy uriven'* (Abkhazia of discord: the church conflict between the two patriarchates has reached a new level), 22.11.2019, available at: https://risu.org.ua/ru/index/monitoring/society_digest/77905.
6. Horevoy D. *Makedons'ka Tserkva na porozi avtokefaliyi: Varfolomiy pryynuv apelyatsiyu* (The Macedonian Church on the verge of autocephaly: Bartholomew accepted the appeal), available at: https://lb.ua/society/2020/01/16/447267_makedonskaya_tserkov_poroge.html
7. Horevoy D. *Relihiyna mapa Bilorusi ta tserkovno-konfesiynna reaktsiya na protesty* (Religious map of Belarus and church-confessional reaction to protests), available at: https://risu.ua/religiynna-mapa-bilorusi-ta-tserkovno-konfesiynna-reaktsiya-na-protesti_n111146.
8. Derkach T. *Sud'ba rezidenta. Chem auknetsya Belorusskoy tserkvy vernost' Lukashenko* (The fate of the resident. What will befall on the Belarusian Church Lukashenko's loyalty). *Delovaya Stolica*, 30.08.2020, available at: https://credo.press/232755/?fbclid=IwAR0XvBiHNQeGuY8132qxM4KuNKQEKgKc_aVYEM6Da6Rk0k7ZWvRlavlPrI.
9. *Dokumenty Svyatoho i Velykoho Soboru Pravoslavnoyi Tserkvy. Kryt, 2016* (Documents of the Holy and Great Council of the Orthodox Church. Crete, 2016), K., DUKH I LITERATURA, 2016. 112 s.
10. *Yepyskop nevyznanyi Makedons'koyi tserkvy po yde z delehatsiyeyu BPTS do Yerusalyma za Blahodatnym vohnem* (Bishop of the unrecognized Macedonian Church will go with the BOC delegation to Jerusalem for the Blessed Fire), *Cerkvarium*, 05.04.2019, available at: <https://cerkvarium.org/novyny/za-kordonom/episkop-neviznanoi-makedonskoj-tserkvi-pojide-z-delegatsiyeyu-bpts-v-erusalim-za-blagodanim-vognem>.
11. *Knyha pravyl Svyatykh Apostol, Svyatykh Soborov Vselenskykh y Pomestnykh y Svyatykh Otets* (The book of rules of the Holy Apostles, Holy Councils of the Ecumenical and Local and Holy Fathers). M., Yzd-vo svyatyatelya L'va, Papy Rym'skoho, 2010. 447 s.
12. *Mytropolyt Pavel protyv sozdanyya natsyonal'noy belorusskoy tserkvy, on sravnivl etu ydeyu s yskushenyem d'avola* (Metropolitan Pavel is against the creation of a national Belarusian church, he compared this idea

with the temptation of the devas), *Nasha Niva*, 03.01.2017, available at: <https://nashaniva.by/?c=ar&i=183139&lang=ru>.

13. *Poslannya Predstoyateliv Pravoslavnykh Tserkov* (Message of the Primate of the Orthodox Churches), *Lyudyna i svit?* 2001. No 1. S. 3–4.
14. Sahan O. *Vselens'ke pravoslav'ya: su', istoriya, suchasny stan* (Ecumenical Orthodoxy: essence, history, current state), K., Svit Znan', 2004. 912 s.
15. Skurat K. *Konstantynopol'skyi patriarkhat y problemy dyaspori* (Patriarchate of Constantinople and Diaspora Problems), *Zhurnal Moskovskoy patriarkhyi*, 1989, No 10. S. 45–49.
16. *U Chornohoriyi podaly zayavu do prokuratury na serbs'koho mytropolyta* (In Montenegro, an application was filed with the prosecutor's office against the Serbian metropolitan), *Cerkvarium*, 10.01.2019, available at: <https://cerkvarium.org/novyny/za-kordonom/u-chornohoriji-podali-zayavu-do-prokuraturi-na-serbskogo-mitropolita.html>.
17. *Filaret rozpoviv pro obman Epifaniya i Poroshenka* (Filaret spoke about the deception of Epiphanius and Poroshenko), *Korrespondent.net*, 15.05.2019, available at: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/4096479-filaret-rozpoviv-pro-obman-epifaniya-i-poroshenka>.
18. *Shchorichne vydannya Vselens'koho patriarkhatu ne vyznaye tytuliv yepyskopiv MP v Ukraini* (The annual publication of the Ecumenical Patriarchate does not recognize the titles of MP bishops in Ukraine), *Religiya v Ukraini*, 28.01.2020, available at: https://www.religion.in.ua/news/ukrainian_news/45729-shchorichne-vidannya-vselenskogo-patriarkhatu-ne-viznaye-tytuliv-yepyskopiv-upc-mp-v-ukrayini.html
19. Ishchuk, N. and Sagan, O. *Confrontation of Orthodox Churches in Modern Ukraine: Reasons, Trends and Prospects of Reconciliation*, *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, Vol. 40, Iss. 3, Article 4. P. 8–33.
20. Kobetiak A. *Autocephalic system of the Ecumenical church and determination of orthodox diaspora status*, *European philosophical and historical discourse*, 2020, Volume 6, Issue 4. P. 83–90.
21. Kraliuk, R., Plyska, Y. *Religious Organizations in Belarus during Protests against the Regime of Aleksandr Lukashenko*, *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, Vol. 40, Iss. 10, Article 3. P. 26–46.
22. Philip (Saliba), metropolitan. *Canon 28 of the 4th Ecumenical Council – Relevant Or Irrelevant Today? Talk given at the Conference of the Fellowship of St. Alban and St. Sergius held at St. Vladimir's Seminary*, June 4–8, 2008, available at: <http://www.aoiusa.org/2009/09/canon-28-of-the-4th-ecumenical-council-relevant-or-irrelevant-today-met-philip-saliba>.

Надійшла до редколегії 11.03.21

A. P. Kobetiak, канд. филос. наук, докторант
Государственный университет Житомирская политехника, Житомир, Украина

АЛГОРИТМ ПРОВІЗГЛАШЕННЯ АВТОКЕФАЛІИ В КОНТЕКСТЕ БОРЬБИ ЗА НЕЗАВИСИМОСТЬ

Проанализирован процесс системообразования структуры Вселенского православия на современном этапе. Доказано, что ряд национальных церквей, например, Черногории, Македонии и Беларуси, длительное время отстаивают собственную церковную независимость. Однако из-за внешнего политического давления и отсутствия алгоритма процесса автокефализации не могут получить самостоятельного статуса. Установлено, что такие "дочерние" церкви, как Македонская и Украинская, значительно старше собственных кириархальных патриархатов (Сербский и Московский). Доказано, что только автокефальный строй является единственным приемлемым вариантом существования Вселенского православия, поэтому борьба ряда национальных церквей за независимость и признание является справедливой.

Ключевые слова: православная церковь, собор, автокефалия, диаспора, параллельные юрисдикции, патриарх, церковная независимость.

Andrii Kobetiak, PhD of Philosophical Science, Doctoral Stud.
Zhytomyr Polytechnic State University, Zhytomyr, Ukraine

ALGORITHM FOR PROCLAIMING AUTOCEPHALY IN THE CONTEXT OF THE STRUGGLE FOR INDEPENDENCE

The article analyzes the process of system formation of the structure of Ecumenical Orthodoxy at the current stage. Church life is a dynamic process. The Church is constantly moving forward and has to respond to social demands and problems. It is determined that the institution of autocephaly went through a difficult path of formation, however, even today there is no clear regulated mechanism for the acquisition of autocephalous status by the new Local Church.

It has been proven that a number of national churches, such as Montenegro, Macedonia and Belarus, have been defending their own church independence for a long time. However, due to external political-ecclesiastical pressure and the lack of an algorithm for the autocephalization process, they cannot acquire an independent status. In addition, it has been established that such "daughter" churches as Macedonian and Ukrainian are much older than their own kyriarchal patriarchates (Serbian and Moscow).

The study found that an obvious violation of canonical rules is the presence of two jurisdictions (two canonical bishops) in the same territory. It has been proven that such a situation exists in a number of countries, such as the United States, where a number of churches in the diaspora of different jurisdictions operate in parallel. A similar situation has already formed in Ukraine. Two significant church organizations operate simultaneously. It has been proven that due to the pressure and reluctance of the mother churches to release the subsidiary churches from the field of influence and their own canonical territory, a similar situation could potentially occur in Montenegro, Macedonia and Belarus. As in Ukraine, some of the parishes will move to the newly created autocephalous church, for example, the Belarusian one, and some will remain loyal to the Russian Orthodox Church. However, it has been established that the coexistence of different mutually recognized Local Churches on the same territory contradicts a number of canons and traditions of the Orthodox Church. The article proves that the Conciliar fullness of the church does not justify such a status of churches, however, in general, the phenomenon of parallel jurisdictions is justified by the time and public demand of the population of different countries, as well as by the political situation. The Grand Council of Crete has not found a compromise solution for an authorized resolving of the problem of the diaspora and "parallel jurisdictions".

The article establishes that institutional disputes between Local Churches related to borders and "canonical territory" and the proclamation of new Local Churches in autocephaly status can be resolved only by a conciliar way and with the participation of all Orthodox hierarchs. Existing approaches to solving the "temporary" problem of "parallel jurisdictions" have led to the incorporation of existing non-canonical entities into recognized churches.

It has been proved that only the autocephalous system is a unanimously accepted version of the existence of Ecumenical Orthodoxy. Thus, the striving of a number of national churches for their recognition and independence is just. Therefore, further scientific explorations of autocephalous topics and the canonical work of the holy fathers will complement the study.

Keywords: orthodox church, council, autocephaly, diaspora, parallel jurisdictions, patriarch, church independence.